

Among the main points of view of the modern Ukrainian scientists as to the notion of criminal procedure evidence, the most grounded view is that evidence is the connected unity of the actual data allowing establishing the circumstances that belong to the subject of proof, and their procedural sources.

Despite some attractiveness of the concept of inappropriate fixing evidence concepts in procedural law, and some scientists stick to it, the absence of its regulatory definition in the legislation of a number of Western European countries, the article notes that the evidence is crucial to identify the person who committed crime and for the appointment of a just punishment or other measures of criminal law, so in Ukraine, Moldova, Latvia and other European countries the law contains a definition of evidence and establishes requirements to the order of their registration and the use in the criminal proceedings.

The proof is rightly considered a complex legal structure in which the system operates cognitive (epistemological), and the regulatory information block of elements. The first unit includes a fact that can be proved; a fact that proves; a conclusion of the association between these facts. The second unit includes the information about the facts and data; data carrier (sources) about these facts, the evidence and information about the facts. The last unit entities the subjects authorized by law; enshrined in the procedural law the forms, actions, procedures and other requirements for the formation, existence and use of evidence in the criminal proceedings. This is natural, since the mechanism of formation of a criminal offense is explained by provisions of the theory of knowledge, display and informatics. However, it is impossible to cover all these components in one definition, therefore, the concept of proof formulated in Article 84 of the Code of Criminal Procedure contains the most important of the mentioned elements that determine their content and form, and the presence of other elements of the structure of the proof follows from the requirements of the other norms of the Institute of evidence.

УДК 343.98

О. В. Літвінова
викладач кафедри криміналістичних експертиз

Національна академія внутрішніх справ

СУТНІСТЬ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ ТЕОРІЇ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: МЕТОДУ ТА МЕТОДОЛОГІЇ

У статті проаналізовано зміст термінів «метод» та «методологія» як основних понять теорії судової експертизи. Вказується різниці між цими поняттями. Аналізується змістовна відмінність термінів методу, прийому, способу і операції. Визначається функціональна спрямованість цих понять.

У теорії судової експертизи, як і в інших галузях науки, завжди є такі поняття, які відносяться до переліку основних. До них належать поняття «метод» і «методологія».

Незважаючи на значну кількість праць за цією тематикою, єдиного підходу до визначення «методу» та «методології» немає. Наприклад, ряд авторів

продовжують розглядати методологію не як самостійну наукову дисципліну, а як частину філософії, при цьому усвідомлюючи, що не всі філософські положення мають методологічне значення.

Відсутність правильного усвідомлення термінів «методологія», «метод», безумовно, вносить плутанину у розуміння та застосування, ускладнюючи процес пізнання. Саме тому метою нашої статті є аналіз змісту названих основних понять теорії судової експертизи.

Своїм походженням цей термін зобов'язаний грецькому слову «metodos», що означає «переслідувати». Починаючи з Платона, цей термін почали розуміти як шлях слідування, який веде до істини [1, с. 145]. У подальшому поняття «метод» суттєво змінилося. Однак, незважаючи на тривалу історію свого розвитку, в сучасній науці (у тому числі і в судовій експертизі) поняття «метод» має декілька різних значень. Розглянемо основні точки зору на це питання.

Перша з них має деяку неконкретність. Суть її полягає у тому, що під методом розуміється теорія чи вчення, форма практичного чи теоретичного відношення людини до дійсності, яке має на меті отримання нового результату [2]; шлях пізнання чи вирішення якого-небудь завдання [3, с. 18]; загальний підхід, який відрізняє наукове пізнання від повсякденного, художнього тощо [4, с. 104]; процес цілеспрямованого та свідомого використання тих чи інших теоретичних положень знання [5, с. 127]; творча лабораторія суб'єкта пізнання, орієнтована на способи саморуху та саморозвитку об'єкта пізнання.

У теорії судової експертизи існує аналогічне «розмите» трактування методу. Наприклад, Г. О. Зорін, говорячи про спеціальний криміналістичний метод, серед ряду визначень дає таке: метод – це «стиль професійних дій, що визначає можливості та обмеження, це форма творчого пошуку, продиктована системою цілей, які ставлять перед спеціалістом нинішня і перспективна ситуації» [6, с. 7].

На нашу думку, це та подібні формулювання в силу своєї нечіткості та абстрагованості від сутності поняття методу, без вказівок на визначальні властивості останнього, неефективні, оскільки, нічого не вносять ні з теоретичного боку для його розуміння, ні з практичного для використання. Причина цього здебільшого обумовлена тим, що тут порушується встановлене логікою правило домірності між обумовленим та визначальним.

Відповідно до іншої точки зору, метод виступає у вигляді раціональних, спрямованих на досягнення певного результату дій, а саме:

1) спосіб поведіння в певній галузі, сукупність прийомів, що використовуються для досягнення відповідної мети [7, с. 4]; 2) система дій, яка передбачає конкретний порядок їх застосування [8, с. 26]; 3) конкретні прийоми вирішення окремих пізнавальних і практичних завдань [4]; 4) сукупність прийомів та операцій, які дозволяють віднаходити знання про явища дійсності [9, с. 14].

Ця точка зору широко поширена і у сучасній теорії судових експертиз. Зокрема, її підтримує Р. С. Белкін, на думку якого, метод в широкому значенні – це «спосіб підходу до дійсності, спосіб пізнання, вивчення, дослідження явищ природи і суспільного життя, спосіб досягнення мети, вирішення завдання» [10]. В. О. Образцов визначає метод, як «сукупність операцій, спрямованих на вирішення якого-небудь наукового або практичного завдання [11, с. 261]. Наголошуючи на полізначності поняття «метод», цю точку зору поділяв і І. М. Лузгін, ототожнюючи метод зі способом пізнання [12, с. 98-99].

Незважаючи на те, що точка зору, що ототожнює методи із прийомами, операціями, способами, досі панує в науковій літературі, нам вдалося знайти деякі принципові заперечення такого підходу. Так, Л. В. Яценко, розмежовуючи ці поняття, наголошує на тому, що метод обов'язково фіксується в тексті і являє собою сувору деталізовану програму виконання репродуктивних операцій, а прийом, навпаки, зазвичай передається усно від учителя учневі [4].

На нашу думку, описування методу, як способу поведінки в якій-небудь галузі чи сукупність прийомів, що використовуються для вирішення якогось завдання, є невдалим. Ці поняття дійсно тісно пов'язані між собою. Спосіб більше відноситься до діяльності. Під ним розуміють систему (порядок) дій, спрямованих на досягнення конкретного результату, а під прийомом – оптимальні дії. Загальним для цих понять є те, що і спосіб, і прийом – це не абстрактні категорії, а завжди реальні (практичні) дії, навіть якщо вони відбуваються в розумовому просторі. Науковий метод, напротив, виступає як категорія ідеальна, яка є результатом інтелектуальної діяльності і яка відноситься до сфери знань. Він відображає нормативні правила, які застосовуються для вирішення цілого класу однорідних завдань та фіксують на матеріальному носії оптимальний спосіб дій. У зв'язку з цим у процесі переходу від знань до практики, метод виявляється не самостійно, а у вигляді визначених прийомів, операцій та способів дій.

Зазначена різниця між методом, способом, прийомом та операцією відчувається іноді інтуїтивно. Наприклад, дослідник може сказати, що він володіє якимось методом, тобто він знає деяку раціональну формалізовану розумову процедуру, яку можна застосувати до цілого класу завдань. Однак, він не може стверджувати, що володіє способом чи операцією, оскільки, це звучить безглуздо. У такому випадку незрозуміло, як можна володіти ними, якщо вони є впорядкованою системою практичних дій, які відбуваються в дійсному світі. Для ясного усвідомлення вищезазначеного потрібно знайти інше формулювання, оскільки спосіб, операція завжди виражають певну дію. Наприклад, це може мати такий вигляд: «Я виконую щось таким способом та роблю для досягнення конкретної мети визначені операції».

Щодо прийомів потрібно зробити деякі уточнення. В українській мові існує словесна конструкція, коли говорять, що хтось володіє прийомами чогось, наприклад, самбо, що не зовсім відповідає самій сутності цього. Це

висловлювання буде означати тільки те, що людина знає, має навиків та умінь з виконання зазначених прийомів.

Тепер спробуємо щодо методу використати конструкцію, пов'язану з якою-небудь дією. Одразу відзначимо, як дивно буде звучати фраза, що дослідник робить щось якимось методом. Правильно було б сказати, що дослідник досягає мети за допомогою якогось методу, тобто визначеного знання, реалізованого в практичній діяльності шляхом виконання раціональних та цілеспрямованих дій, якими і є способи, прийоми, операції.

Ще більша різниця між цими поняттями спостерігається у експертній практиці та у тому, як слідчий, прокурор, суд оцінює висновок експерта з точки зору наукової обґрунтованості виконаних досліджень та зроблених висновків. Тобто слідчому, прокурору, суду потрібно з'ясувати, наскільки практичні дії експерта відповідали конкретній методиці, апробованій та рекомендованій для експертної практики чи розробленої безпосередньо протягом дослідження. Іншими словами, вищевказані особи повинні порівняти методи (рекомендації, які зосереджують конкретні правила поведінки) зі способами, прийомами, операціями, тобто з практичними діями експерта. У результаті цього порівняння з'являється розуміння того, що метод – це зовсім інша категорія, на відміну від способу, прийому чи операції.

У відповідності з третьою точкою зору під методом розуміється:

1) система регулятивних принципів перетворюючої, практичної чи пізнавальної, теоретичної діяльності [13]; 2) стандартні та однозначні правила дії [14, с. 83]; 3) зведення принципів, якими керуються при кожному організованому дослідженні, комплекс норм, які дозволяють обирати та координувати технічні прийоми [15, с. 199-200]; 4) сукупність норм, правил та розпоряджень, які регулюють визначений тип діяльності людини, яка прагне до визначеного результату [16, с. 10].

Ця точка зору поширена як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі. Наприклад, В. Зегеч (W. Segeth) розуміє під методом керівництво, вказівку, розпорядження про те, як діяти для досягнення конкретного результату [17, с. 12]. Ж. Дюрозуа та А. Руссель також розглядають метод, як правила, використані для досягнення визначеної мети [18]. Цю точку зору, зокрема, розділяли Р. Декарт та Гегель, порівнюючи метод з правилами [19, с. 86].

Така точка зору є більш обґрунтованою, ніж перші дві, оскільки, вказує на деякі принципові відмінності методу. Завдяки цьому зрозуміло, що метод являє собою саме ідеальну категорію, носить рекомендаційно-нормативний характер та виражається у вигляді правил, приписів, вимог цілеспрямованої теоретичної чи практичної діяльності.

У рамках четвертої точки зору акцент робиться не на змістовній, а на формальній стороні методу. Остання розглядається, як деяке описування визначеної діяльності. Такої позиції дотримується, зокрема, А. І. Ракітов, розглядаючи метод, як сукупність пропозицій, «які описують набір і послідов-

ність дій, за допомогою яких можна здобути нові одиниці знань, проконтролювати уже існуюче знання або побудувати систему знань» [20, с. 75].

З цією точкою зору можна погодитися тільки частково. Безумовно, будь-який метод повинен мати який-небудь мовний опис. Однак сутність його полягає аж ніяк не в цьому, оскільки, вона пов'язана з основними значеннєвими елементами, які і утворюють зміст кожного методу. І, оскільки, кожне поняття завжди розкривається через виділений та зафіксований у свідомості набір істотних ознак об'єкта, то поняття методу потрібно визначати саме через його найбільш важливі ознаки.

П'ята точка зору являє собою різні сполучення попередніх позицій. Наприклад, Л. А. Мікешина розглядає метод не тільки як операції пізнавальної діяльності, але і як сукупність пропозицій, які описують ці операції та формулюють норми діяльності [21, с. 45].

І, нарешті, шоста точка зору. Своєю появою вона в більшості завдячує Ф. Бекону, який у «Новому органіоні наук» розглядав метод (індуктивний) як необхідний засіб пізнання. З цього часу в науці остаточно (після творів Аристотеля) закріплюється уявлення про метод, як про якийсь органон – універсальне знаряддя, інструмент пізнання [22, с. 299].

З огляду на зазначене, метод можна визначити, як правила чи приписи цілеспрямованої теоретичної чи практичної діяльності, змістом яких є знання про раціональні способи, прийоми, операції, процедури з її реалізації.

Щодо методології, то більшість сучасних вчених указують на полізначність цього поняття та дають, як правило, декілька визначень методології в залежності від рівня наукового підходу та конкретного контексту дослідження.

У межах першої точки зору під методологією розуміються методика, сукупність методів, прийомів, способів організації теоретичної та практичної діяльності. Іноді таке розуміння методології наводиться не в явному, а у прихованому вигляді. Наприклад, її розглядають, як систему «спеціально апробованих правил і нормативів пізнання і дії» [2, с. 359], тобто фактично, як метод. При цьому, як правило, не наводиться ніякої відмінності між методиками, методами, прийомами та способами. Усі зазначені поняття розглядаються, як тотожні один одному.

Раніше ця точка зору була широко розповсюджена у вітчизняній науковій, в тому числі, філософській літературі. У роботах сучасних авторів вона зустрічається рідше. Нині схоже трактування методології, головним чином, представлене в роботах західних дослідників, що зумовлено декількома причинами. Одна з них пов'язана з особливостями іноземної мови. В англійській, наприклад, узагалі немає терміна «методологія», і під нею розуміється «методика» [23, с. 50]. Друга причина зумовлена загальною орієнтованістю західної науки на вирішення в першу чергу не фундаментальних, а виключно практичних завдань, що впливають з потреб розвитку кібернетики, теорії систем, зв'язків, інформації, управління тощо. Такий підхід призводить до прагматизації при проведенні досліджень у сфері методології. Наприклад,

відомий спеціаліст у галузі систем Дж. Клір розуміє під методологією безліч взаємозалежних один від одного методів [24, с. 85].

Так, Р. С. Белкін з цього поводу писав, що методологія – це теоретична система знання, тобто система ідей, а не просто способів дослідження. Він відзначав, що ототожнення методології конкретної окремої науки з системою методів означало б чисто прагматичний підхід до розгорнутого розуміння цього поняття, при цьому втрачається його світоглядне значення, філософське розуміння, зменшується значення діалектичного матеріалізму [10, с. 163].

Проти розуміння методології, як системи способів, прийомів, методів чи методик виступали й інші криміналісти. Зокрема, І. М. Лузгін був категорично проти ототожнення методики і методології. Грунтуючись на положеннях матеріалістичної філософії, він розглядав методологію, як систему ідей, теоретичних уявлень про пізнання дійсності [25, с. 7-8].

Ми вважаємо, що в цілому з критикою зазначеної позиції потрібно погодитися, хоча вона більшою мірою відноситься не до окремої, а до загальної методології. На неточність першої точки зору, головним чином, на нашу думку, вказує інше.

По-перше, про це свідчить уже сама етимологія слова «методологія». В утворенні останнього бере участь два грецьких слова: «метод» та «логос». Нагадаємо, що «метод» ми визначили, як правила або приписи цілеспрямованої теоретичної чи практичної діяльності, змістом яких є знання про раціональні способи, прийоми, операції, процедури щодо її виконання. «Логос» перекладається, як слово, поняття, вчення, мова тощо. З цього випливає, що поняття «методологія» повинно бути ширше поняття «метод» чи «методика». Там повинна бути крім іншого теоретична складова, яка має дещо іншу функціональну спрямованість, на відміну від методу, який виступає у вигляді органона, вираженого у словесному описі порядку дій. Уже з цієї причини було неправильно ототожнювати вищевказані поняття.

По-друге, методологію не можна порівнювати із прийомами, способами, процедурами, оскільки, вони є елементами практичної діяльності. Методологія, в свою чергу, є частиною науки, особливим теоретичним утворенням.

По-третє, суть методології полягає не тільки в тому, щоб відповісти на питання, як здійснюється наукова чи практична діяльність, тобто які методи та способи використовуються і застосовуються при цьому. Її роль полягає у визначенні предмета дослідження науки [26, с. 318], але не обмежується тільки цим.

Друга точка зору доповнює першу. Її прибічники виходять з того, що методологія – це не тільки способи, процедури та методи практичної та теоретичної діяльності, але і принципи, які лежать в її основі [2, 9, 16].

Подібні погляди отримали достатньо широке розповсюдження в різних галузях людської діяльності, в тому числі і в криміналістиці. Їх поділяли, зокрема, В. Я. Колдін та М. П. Яблоков, на думку яких, методологія – це «система принципів і способів організації і побудови теоретичної та практичної

діяльності» [27, с. 12]. Тієї ж думки дотримувався і М. С. Полевой, який вважав, що методологія є «системою підходів, принципів і методів пізнання відповідних об'єктів у теоретичній та практичній діяльності» [27].

Ми не до кінця поділяємо думку згаданих вище вчених. Якщо підходити до методології як до системи принципів та способів організації вищевказаних видів діяльності, то видно, що в зазначене поняття входять складові з двох зовсім різних галузей життя людини: способи – з практичної діяльності, принципи – зі сфери знання. Зрозуміло, що такого не може бути в теоретичній системі, якою є методологія. Спосіб (порядок чи система дій, спрямованих на досягнення конкретного результату), як елемент практичної діяльності не може сам по собі бути частиною науки, до якої, безумовно, належить поняття методології.

Якщо розглядати методологію, як систему принципів та методів теоретичної чи практичної діяльності, то, незважаючи на те, що принципи та методи – це вже наукові категорії, поняття методології не може обмежуватися тільки ними. Як зазначалося вище сама етимологія слова «методологія» містить у собі часткову відповідь на питання, що входить до змісту цього поняття. Уже тільки з цієї причини навіть інтуїтивно уловлюється, що методологія являє собою деяке вчення. Кожна наукова теорія включає в себе не тільки принципи. У неї входять різні припущення, закони, поняття, категорії, факти тощо. У зв'язку з цим, якщо говорять про методологію як про систему принципів визначеної діяльності, то, на наш погляд, мова йде про неї не як про вчення, теорію, а тільки як про деякий методологічний, світоглядний підхід до теоретичної чи предметно-практичної діяльності.

Третя точка зору не просто містить у собі дві попередні, але і виводить на новий рівень тлумачення методології. Під методологією розуміється не тільки система принципів, способів та методів організації теоретичної та практичної діяльності, але і вчення про таку систему [28]. Оскільки, першу частину визначення, в межах якої під методологією розуміється система принципів, способів та методів організації теоретичної та практичної діяльності, ми вже розглядали раніше, то не будемо на ній додатково зупинятися. Спробуємо розібратися з другою частиною цього формулювання, відповідно якого методологія являє собою вчення про систему принципів, способів та методів організації визначеної діяльності.

Необхідно відразу зазначити, що і в цьому контексті низка авторів не відрізняють такі поняття, як метод та спосіб. Наприклад, М. В. Мостепаненко визначає методологію як вчення про методи та принципи пізнання. Він пише, що, оскільки, метод зв'язаний з попередніми знаннями, методологія ділиться на дві частини: вчення про вихідні основи (принципи) пізнання і вчення про способи та прийоми дослідження [3, с. 18]. У зв'язку з цим правильно було б розглянути не три, а тільки два поняття методології: як вчення про систему принципів деякої діяльності та як вчення про систему методів (способів) визначеної діяльності.

На нашу думку, погляд на методологію, як науку про принципи діяльності мало чим відрізняється від її визначення, як системи принципів діяльності. З огляду на те, що останнє вже було розглянуто вище, не будемо зупинятися на розумінні методології, як науки про принципи діяльності та звернемо увагу на тлумачення методології, як вчення про метод (спосіб) теоретичної або практичної діяльності.

Своєю появою ця концепція переважно зобов'язана таким філософам, як: Ф. Бекон, Гегель, Р. Декарт, І. Кант, Д. Локк. Усі вони, ще не виокремлюючи методологію в самостійну науку, писали про методологічну функцію філософії, відзначали її величезне значення в розробці методів пізнання. Кожен з них не тільки показував вихідні філософські позиції пропонованого їм методу, але і докладно пояснював та описував його зміст, тобто створював теорію останнього. Особливу роль у становленні зазначеного погляду на методологію зіграв Гегель, оскільки, він не тільки відкрив діалектичний метод, але й сформулював його достатньо повну теорію.

Ця точка зору у вітчизняній науці існує давно, в тому числі і в дещо змінених формах. Зокрема, ще на початку 20-х років ХХ ст. С. Л. Франк з приводу методології писав, що вона «як і будь-яка методологія є вченням про загальні точки зору, на які має зважати дослідник суспільних наук, про правила, яких він має дотримуватись при дослідженні, про прийоми, які він має використовувати» [29, с. 88]. Нині вона зустрічається не так часто. Багато вчених вважають її застарілою, занадто вузькою, такою, що не повністю розкриває дійсний зміст названого поняття, структуру та характер цього вчення.

Так, Р. С. Белкін відзначав, що вчення про методи пізнання, у тому числі і про методи формування теоретичних положень, про методи конструювання теорій, є тільки складовою частиною методології, оскільки воно, навіть поряд з переліком способів (методів) дослідження, не вичерпує собою її зміст [10, с. 42-43].

З подібною критикою методології (як теорії методів), на наш погляд, варто погодитися, оскільки, підходити до змісту розглянутого поняття тільки з позиції етимологічного аналізу використовуваного терміну, як показує практика, не завжди правильно. Щодо третього погляду на методологію, у рамках якого під нею розуміється не тільки система принципів, способів та методів організації теоретичної та практичної діяльності, але і вчення про таку систему, необхідно відзначити наявність тих самих принципових протиріч, які були характерні і для другої точки зору. Залишається незрозумілим, як методологія, будучи частиною науки, може містити в собі поняття з двох діаметрально протилежних сфер: галузі знань, куди відносяться норми, принципи, методи, методики, теорії, та світу практичної або наукової діяльності, до якої відносяться способи дії чи система дій, які застосовуються при виконанні якої-небудь роботи.

Згадане протиріччя усунути нескладно, як робить, наприклад, Д. О. Керимов, забираючи зі змісту методології права способи практичної чи теоре-

тичної діяльності та розуміючи під нею «загальнонауковий феномен, який об'єднує усю сукупність принципів, способів та методів пізнання (світогляд, філософські методи пізнання і вчення про них, загально- та окремонаукові поняття та методи), вироблених усіма суспільними науками...» [30, с. 52]. Головна проблема такого розуміння методології полягає в іншому. Незважаючи на удавану стрункість та інтеграційний характер подібного трактування, остання практично нічого не дає для розуміння суті, завдань та функцій методології і ніяк не полегшує діяльність вченого чи практика. Це чітко видно з іншого визначення того самого автора, відповідно до якого методологія являє собою інтегральне явище, «що об'єднує низку компонентів: світогляд і фундаментальні загальнотеоретичні концепції, всезагальні філософські закони та категорії, загально- та конкретна наукові методи» [30, с. 46].

Таким чином, значення методологічної роботи, на нашу думку, полягає в тому, щоб максимально ефективно організувати подальшу діяльність. Тому, головна функція методології – організаційна.

Перелік посилань

1. *Философия. Наука. Человек. Конфликт или гармония?*: учеб. пособие. Москва, 1992.
2. *Философский энциклопедический словарь* / редкол.: С.С. Аверинцев и др. 2-е изд. Москва, 1989.
3. *Мостепаненко М. В.* Философия и методы научного познания. Ленинград, 1972.
4. *Яценко Л. В.* Взаимодействие теории и метода // Теория и метод : сб. научн. тр. Москва, 1987.
5. *Гиргин Гиргинов.* Методология как раздел гносеологии // Вопросы философии. 1973. № 8.
6. *Зорин Г. А.* Криминалистическая методология. Минск, 2000.
7. *Штоф В. А.* Введение в методологию научного познания: учеб. пособ. Ленинград, 1972.
8. *Альтшуллер Г. С.* Творчество как точная наука. Москва, 1979.
9. *Фурманова О. В.* Методы и формы научного познания: учеб.- методическая разработка для преподавателей). Москва, 1987.
10. *Белкин Р. С.* Курс советской криминалистики. Общая теория советской криминалистики. Москва, 1977. Т. 1.
11. *Криминалистика* / под ред. В.А. Образцова. Москва, 1997.
12. *Лузгин И. М.* Методологические проблемы расследования. Москва, 1973.
13. *Философская энциклопедия* : В 5 т. Москва, 1984. Т. 3.
14. *Копнин Л. Б.* Диалектика как логика и теория познания. Москва, 1973.
15. *Пэнто Р., Гравитц М.* Методы социальных наук. Москва, 1972.
16. *Москаленко А.Т., Погоразде А.А., Чечулин А.А.* и др. Методология в сфере теории и практики. Новосибирск, 1988.
17. *Segeth W.* Materialistische Dialektik als Methode. Berlin, 1977.
18. *Durozoi G, Roussel A.* Dictionnaire de Philosophie. Pans, 1987.
19. *Антология мировой философии*: в 4-х т. Москва, 1970. Т. 2. С. 276. 20.
20. *Гегель Г. В. Ф.* Сочинения. Москва, 1939. Т. VI.
21. *Ракитов А. И.* Курс лекций по логике науки. Москва, 1971.
22. *Микешина Л. А.* Метод в научном познании // Теория и метод : сб. науч. тр. Москва.

23. Бэкон Ф. Сочинения: в 2-х т. – Т. 2: Новый Органон. Москва, 1972.
24. Андреева Г. М. Социальная психология: учебник для ВУЗов. Москва, 1996.
25. Клир Дж. Наука о системах: новое измерение науки // Системные исследования: методологич. проблемы: ежегодник. Москва, 1983.
26. Лузгин И. М. Методологические проблемы расследования. Москва, 1973.
27. Абульханова-Спасская К. А. Методологический аспект проблемы субъективно-го // Методологические и теоретические проблемы психологии. Москва, 1969.
28. Криминалистика: учебник для вузов / отв. ред. Н.П. Яблоков. Москва, 1997.
29. Психологический словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. 2-е изд., испр. и доп. Москва, 1990.
30. Франк С.Л. Очерк методологии общественных наук // Вопросы методологии. 1991. № 2.
31. Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права). Москва, 2000.
32. Кузьмин С. В. Методология, метод, теория с позиции криминалистики // Правоведение. 2001. № 2.

СУЩНОСТЬ ОСНОВНЫХ ПОНЯТИЙ ТЕОРИИ СУДЕБНОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ: МЕТОДА И МЕТОДОЛОГИИ

Е. В. Литвинова

В статье проанализировано содержание терминов «метод» и «методология» в качестве основных понятий теории судебной экспертизы. Указывается различия между этими понятиями. Анализируется содержательное отличие терминов метода, приема, способа и операции. Определяется функциональная направленность этих понятий.

Задача методологии. Разновидности и структурные элементы методологии. Подходы к обоснованию и определению метода и методологии. Фундаментальная или философская методология. Общенаучная методология. Конкретнонаучная методология. Методы и техника исследования. Классификация методов научного познания.

Рассмотрены основания для всестороннего анализа, объективной оценки экспертных методов, методик. Определен перечень функций которые выполняет метод и методология, при этом указывается главная из них.

В статье анализируется комплекс методов исследования теории судебных экспертиз, как научной отрасли. Показано, что по уровню общности можно выделить пять уровней методологического анализа науки о судебной экспертизе. Методы анализа института судебных экспертиз тесно связаны с методологией правового регулирования и гносеологическим подходом воплощение теоретических положений в следственную, судебную и экспертную практику.

Методологический аппарат и методологическая основа научного исследования. Принципы методологии познания.

Структура методологии. Философская методология. Общенаучная методология. Принципы общенаучных исследований. Конкретнонаучная методология. Уровни методологического анализа.

Функции методологии (обобщающая, экстраполирующая, критическая, эвристическая, мотивирующая, объясняющая, интерпретирующая, организационная). Проблема соотношения теории и методологии.

ESSENCE OF THE MAIN CONCEPTS OF THE THEORY OF JUDICIAL EXAMINATION: THE METHOD AND METHODOLOGY

E. Litvinova

The article analyzes the meaning of the terms "method" and "methodology" as the basic concepts of the theory of judicial review. It is indicated the differences between these concepts. It is also analyzed the meaningful difference between the terms method, reception method and operation. It is determined the functional orientation of these concepts as well.

The task of the methodology. Varieties and structural elements of the methodology. Approaches to study and determine the method and methodology. The fundamental philosophy or methodology. The general methodology. The specific and scientific methodology. Methods and techniques of the research. The methods of classification of the scientific knowledge.

It is considered the grounds for comprehensive analysis and objective expert evaluation methods, techniques. It is also determined the list of functions performed by the method and methodology and it is indicated the main one.

The article analyzes the complex research methods of forensic examination theory as a scientific field. It is shown that the level of generality can distinguish five levels of methodological analysis of forensic science. Methods of the analysis institute of forensic examinations are closely related to the methodology of legal regulation and epistemological approach of the implementation of theoretical positions in investigative, judicial and expert practice.

Methodologies and methodological foundation of the scientific research. Principles of the methodology of knowledge.

The structure of the methodology. The philosophical methodology. The general methodology. Principles of the general studies. The specific and scientific methodology. Levels of the methodological analysis.

The functions of the methodology (generalizing, extrapolating, critical, heuristic, arguing, explaining, interpreting). The problem of correlation between the theory and methodology.

УДК 343.98

О. А. Гуменський
старший науковий співробітник

*Чернігівське відділення
Київського науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України*

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ З ВІДНЕСЕННЯ ОБ'ЄКТІВ, ЯКІ Є РЕЗУЛЬТАТОМ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ, ДО ПРЕДМЕТІВ ЗЛОЧИНУ

Стаття присвячена уніфікації методик проведення експертиз з віднесення об'єктів, які є результатом інженерно-технічної діяльності людини, до предметів злочину на основі двох основних ознак таких об'єктів, а саме: призначеності та придатності. Відмічається